

Úvod

Tato práce pojednává o genetické fenomenologii. Když jsem se do psaní knihy pouštěl, bylo mým záměrem pouze podat informaci o jedné oblasti myšlení Edmunda Husserla, která, pokud vím, u nás nebyla celkově zpracována a která mě dlouho přitahovala – svým průnikem k nejzazším, jinde netematizovaným předpokladům všech forem smyslu i svou zneklidňující dvojnásobností: jako by se teprve v genetické fenomenologii zcela naplnily vnitřní tendence fenomenologického myšlení a my se dostávali k samému jeho jádru, a zároveň jako bychom překračovali hranice fenomenologie a ocitali se už mimo její území. Během práce se ukázalo, že nebude možné zůstat u pouhého referování o Husserlových myšlenkách. Husserlova témata – v rámci genetické fenomenologie i jinde – mají povahu problémů a otázek, a bylo tedy třeba se k nim jako k problémům a otázkám postavit. Husserlova genetická fenomenologie je pro mne živým myšlením, které vyzývá k promýšlení, odpovídání, interpretaci a rozvíjení nevyslovených možností; v Husserlově případě ještě více než jinde není možné zprávu oddělit od interpretace a interpretaci od kritiky.

Dílo Edmunda Husserla mě vždy fascinovalo. V jednom důležitém ohledu mi připomínalo dobrodružné cestopisné knížky mého dětství: Husserl mi připadal jako jeden z odvážných cestovatelů, jako vůdce výpravy do nitra neznámého a tajemného kontinentu každodennosti a banality, toho, co se v každé vteřině odehrává a co není nijak skryté – a co známe nejméně ze všeho. Musel jsem myslet na Husserla, když jsem četl slova, která napsal Henri Michaux ve *Velkých zkouškách ducha*:

Rád bych odhalil „normálno“, neznámé, netušené, neuvěřitelné, nesmírné normálno. Dalo mi je poznat anormálno, to, co se děje, to zázračné množství operací, jež i ten sebeobyčejnější člověk uskuteční v sebeuvolněnějším okamžiku, aniž to vůbec tuší, aniž tomu věnuje pozornost, ta běžná práce, na níž ho zajímá jen výsledek, a ne její mechanismy, i když jsou tak zázračné, daleko zázračnější než jeho ideje, na kterých tolik lpí, často tak nevalné, nedůstojné jedinečného přístroje, který je objevuje a který jimi vládne.¹

Husserlovi kritici měli v leccěms – a možná ve všem – pravdu, ale nenašel se mezi nimi už žádný cestovatel a průzkumník. V *genetické fenomenologii* se nadto „kartografický“ či „cestopisný“ rys originálním způsobem spojuje s rysem časovým či „dějinným“: geografie splývá s geologií.

Byl to tento „kartografický“ charakter Husserlova díla, co mě přimělo, abych se pokusil zmapovat terén genetické fenomenologie prostřednictvím jakési výpravy podniknuté v Husserlových stopách, cesty do transcendentálního pravěku, za stále vzdálenějšími předpoklady proti proudu vývoje a proti směru fundací, cesty k pramenům smyslu. Jako *vodítka* na této cestě jsem si stanovil sledování fenomenologické geneze subjekt-predikátového vztahu. Sledování předpokladů jednoho jediného motivu mělo tu výhodu, že umožnilo pomalu postupovat jednotlivými oblastmi, v každé z nich se na čas utábořit a z každého takového dočasného stanoviště podnikat průzkumné cesty po dané oblasti. Během putování se také ukazovalo, že krajiny, kterými cesta vedla, se někdy podivuhodně podobají jiným, vzdáleným krajinám, o nichž se mnozí domnívají, že nemají se zemí fenomenologických průzkumů mnoho společného: krajině novoplatonismu, německého idealismu nebo leibnizovské monadologie.

¹ Michaux, H., *Prostor uvnitř*, přel. J. Vladislav, strojopis, Praha 1971, s. 178 až 179.

Můžeme si tedy cestu, která nás čeká, představit jako putování proti proudu řeky k jejím pramenům (příčemž není předem jisté, jestli nějaký pramen nalezneme – může se nám stát něco podobného tomu, co zažil Claudio Magris při pátrání po prameni Dunaje, když zjistil, že Dunaj vlastně vytéká z vodovodního kohoutku u jakéhosi stavení).² Pozornost věnovaná jednotlivým oblastem také nebude zcela vyrovnaná: soustředil jsem se nejvíce na oblast *pasivních syntéz*, v níž se nejlépe ukazuje dynamismus geneze smyslu. Úkol najít prameny struktury subjekt-predikátového vztahu plní především roli jakéhosi kompasu, stává se ukazatelem směru ve chvílích, kdy hrozí, že bychom se mohli po cestě ztratit. Téma subjekt-predikátového vztahu je stále třeba chápat spíše jako vodičko než hlavní téma práce; vlastním tématem ovšem není ani oblast genetické fenomenologie v celém rozsahu, třebaže jsou v knize vymezeny všechny *stupně geneze* alespoň v hrubých obrysech a ve vzájemných vztazích.

Co je tedy hlavním či vlastním tématem práce? Je jím *genetičnost*, princip geneze. Tento princip sice vládne v celé rozloze oblasti, kterou budeme procházet, a jako takový je v knize neustále přítomen, sám o sobě se však stává tématem až v posledních dvou částech – v pátém oddílu (*Sféra pudové intencionality*) a v šestém oddílu (*Universální intencionalita a universální teleologie*). V těchto oddílech se na své cestě dostáváme k cíli, setkáváme se s principem geneze v dvojitým významu, jaký slovo *princip* či *arché* má: v pátém oddílu se otvírá princip jako počáteční založení (třebaže, jak uvidíme, nelze mluvit o čistém počátku, který by nebyl ovlivňován tím, co přichází po něm, a kterému by vůbec nic nepředcházelo), tématem šestého oddílu je pak princip geneze jako universálního pohybu, který rozvíjí formy smyslu na různých rovinách, který ustavuje přechody z roviny na rovinu a který zároveň genezi smyslu zasazuje do ještě širšího vývoje, v jehož rámci se už o smyslu nedá mluvit. Se zvláštním postavením posledních dvou oddílů i s povahou dochovaných

² Magris, C., *Dunaj*, přel. K. Vinšová a B. Klípa, Mladá fronta, Praha 2010, s. 20–21.

rukopisů, které se týkají témat těchto oddílů, souvisí skutečnost, že mají poněkud odlišné formální rysy než zbytek knihy. Jde v nich o pokus o interpretaci několika poměrně krátkých fragmentárních a často temných textů z Husserlovy pozůstalosti: na konci cesty k pramenům se putování proměňuje v trpělivé obcházení a ohledávání jednoho místa, na němž nacházíme nepříliš jasné stopy.

Musím ještě zmínit významný podíl, který měla na vzniku této knihy myšlenková atmosféra polemického setkávání filosofie a nejrůznějších vědních disciplín, která vládne v Centru pro teoretická studia, sdruženém pracovišti při Univerzitě Karlově a Akademii věd České republiky. Tato atmosféra souzní s myšlenkou genetického zkoumání v jeho nároku neponechávat žádnou oblast poznání – a zkušenosti vůbec – osamocenou a zkoumat ji v širokém horizontu vztahů.

* * *

Ze samé povahy genetické fenomenologie vyplývá těsná provázanost všech témat, o nichž pojednává. Tato provázanost se bude v knize mimo jiné projevovat častými odkazy na jiné části textu. Když se v odkazech bude mluvit o *kapitolách*, jsou míněny části označené římskými číslicemi, *podkapitoly* jsou části označené arabskými číslicemi, *oddíly* jsou části, v jejichž názvu je číslovka vypsaná slovem.